

Rapport 2010:28

Söderport 11 i Malmö

Arkeologisk förundersökning 2010

Lars Jönsson

Rapport 2010:28

Söderport 11 i Malmö

Arkeologisk förundersökning 2010

Lars Jönsson

Fornlämningsnr: 20
Fastigheten Söderport 11, Malmö
Malmö kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Box 406

20124 Malmö

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2010 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2010:28

Omslag: Schaktet vid Söderport 11, Malmö. Foto: Lars Jönsson

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Läge och topografi	5
Historik	5
Övre och Nedre Malmö	5
Marknadsplatsen	5
Staden växer fram	6
Staden under senmedeltid och senare	6
Undersökningsresultat	7
Antikvarisk syntes	7
Referenser	8
Administrativa uppgifter	9

Fig. 1. Malmös belägenhet i Skåne.

Fig. 2. Undersökningsområdets placering i Malmö, strax utanför fastigheten Söderport 1 vid Gustav Adolfs torg.

Sammanfattning

I samband med nedläggning av en gasledning framför fastigheten Söderport 11 inom den medeltida staden Malmö, har schaktning genomförts. Vid den schaktningsövervakning som företogs påträffades endast moderna rör och ledningar samt fyllnadsmassor i form av sten, grus och sand.

Inledning

I samband med nedläggning av en gasledning i trottoaren framför fastigheten Söderport 11 har markingrepp skett. Då arbetena utfördes i den södra delen av Malmös medeltida bebyggelseområde, registrerat som fornlämning nr 20 i Malmö stad, beslutade länsstyrelsen i Skåne län att en arkeologisk förundersökning i form av schaktningövervakning skulle genomföras. Ansvarig arkeologisk institution var Sydsvensk Arkeologi AB.

Läge och topografi

Staden Malmö är belägen vid ett nordligt kustavsnitt i den allra sydligaste delen av Lommabukten. Kustområdet är flackt med ett långgrundt strandavsnitt och strax innanför förstranden fanns en öst-västligt liggande strandrevel. Några hundra meter söder om denna, inåt land, vidtog omfattande våtmarksområden. Dessa är senare benämnda Rörsjöarna. Möjligen avdelades dessa av en landtunga i förlängningen av nuvarande Södra Förstadsgatan. I väster avgränsades området av Korrebäcken, vilken rann ut i Öresund på den plats där porttornet till Malmöhus senare uppfördes. Platsen för den senare staden var således belägen på en topografiskt avgränsad strandholme (Thomasson 2008, s. 286 f.).

Historik

Övre och Nedre Malmö

Vid strandplatsen fanns en by med namnet *Malmøi* (Tomner 1971, s. 180 ff.). Orten förekommer i det skriftliga källmaterialet från slutet av 1100-talet fram till år 1415. I ett testamente från år 1269 donerar ärkediakonen Erland Erlandson i Lund pengar till kyrkorna i Övre Malmö, beläget i inlandet, och i Nedre Malmö, som då är beteckningen på strandplatsen (Tomner 1971, s. 180 f; Thomasson 2008, s. 287).

Marknadsplatsen

Längs med den öst-västliga strandreveln anläggs från slutet av 1100-talet till omkring 1300 ett stort antal s.k. lerbottnar. Lerbottnarna innebar att hanteringen av fisken blev viktigt för fler aktörer, och därmed hade den blivit en marknadsvara (Thomasson 2008, s. 289f). Sträckningen längs med stranden och san-

dreveln, från Korrebäcken i väster till Drottningstorget i öster, utnyttjades som ett marknads- och fiskeområde. Längs sträckan har ett flertal lerbottnar dokumenterats i såväl gatemark som kvartersmark.

Staden växer fram

Någon gång i början av 1200-talet börjar allt större partier av strandplatsen att regleras och bebyggas. Innebörden av detta är att området delas upp i tomter där bebyggelsen allt mer förtätas och blir varaktig. Successivt utformas även ett vägnät, vilket skapar en skillnad mellan offentliga och privata rum.

I samband med ianspråktagandet av platsen anläggs även kyrkliga och världsliga institutioner. I ärkediakonen Erland Erlandsons testamente från år 1269 omnämns en kyrka, som sannolikt är den som finns avbildad på ett sigill från år 1350 (t.ex. Reisnert 1993). Den var helgad åt S:t Petri och S:t Pauli, och bör ha stått på samma plats som den nuvarande kyrkan. Den nuvarande tegelgotiska kyrkan började byggas ca 1300, och blev så småningom Skandinavien största medeltida stadskyrka (Andrén 1985, s. 57).

År 1275 omnämns borgare i Malmö, och vid slutet av samma sekel omnämns fogdar. Det äldsta bevarade privilegiebrevet är utfärdat av den svenske kungen Magnus Eriksson år 1353 (Tomner 1971). År 1368 nämns för första gången en borg i staden, men redan år 1294 omnämns att kung Erik Menved haft en fogde i staden som kan ha residerat på en borg (Thomasson 2008, s. 291).

En av de äldsta gatorna i staden är ”Thet laange Adelgade”, vilket är den medeltida benämningen på det som idag är Väster-, Adel- och Östergatorna (Reisnert 2006, s. 85; Thomasson 2006, s. 171).

Staden under senmedeltid och senare

Under senmedeltiden utvecklades Malmö till Danmarks näst största stad efter Köpenhamn. Intill *thet laange Adelgade* fanns det äldsta kända rådhuset, torget och stadens huvudsakliga prestigearkitektur i form av stenhus och korsvirkeshus. År 1419 omnämns för första gången den s.k. Strandmuren, vilken var ca 1450 m lång. Den sträckte sig från stadens västra port till den östra (Rosborn 1984, s. 37). Muren var tre stenar tjock och fem meter hög, och revs i samband med fästningsarbetena under 1600-talet.

Efter det svenska övertagandet av Skåne år 1658 utvecklades Malmö till en garnisonsstad. Arbetena med att förstärka bastioner, murar och vallgravar runt staden gjorde så småningom att Malmö blev en av landets starkaste och modernaste fästningar. Mellan åren 1805 och 1811 raserades försvarsverken kring staden.

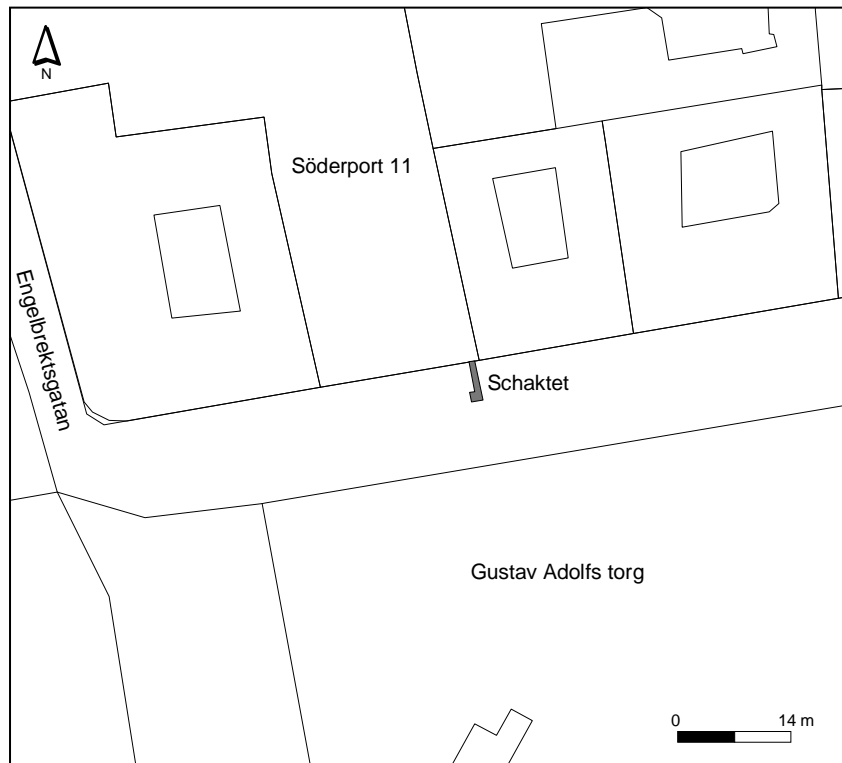

Fig. 3. Schaktet i trottoaren framför fastigheten Söderport 11 vid Gustav Adolfs torg.

Undersökningsresultat

Schaktet för den nya gasledningen var placerat i trottoaren framför fastigheten Söderport 11. Schaktet var ca 4,9 meter långt, ca 1,4 meter brett närmast gatan, och ca 0,7 meter brett närmast fastigheten. Ca 3,5 meter från fastigheten, på ett av djup av ca 1,4 meter, påträffades en gasledning som skulle kopplas samman med den nu aktuella.

I schaktet påträffades endast moderna rör och ledningar, samt fyllnadsmassor i form av sten, grus och sand.

Antikvarisk syntes

Schaktet i vid fastigheten Söderport 11 var sannolikt placerat i kanten av den forna Västersjön, i nära anslutning till Söderport. Söderport revs ned isamband med fästningsverkens raserande. Då schaktet var genomkorsat av moderna ledningar kunde inga arkeologiska iakttagelser göras. Området bör dock även fortsättningsvis stå under antikvarisk övervakning.

Referenser

- Andrén, A. 1985. *Den urbana scenen. Städer och samhälle i det medeltida Danmark*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°. Nr. 13. Lund.
- Reisnert, A. 1993. Malmöns östra delar under 1200-talet. *Elbogen 1993. Malmö fornminnesförenings årsskrift*.
- Reisnert, A. 2006. Från sillamarknad till garnisionstad. Larsson, S. (red.). *Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö*. Riksantikvarieämbetet. Malmö Kulturmiljö. Lund.
- Rosborn, S. 1984. *Malmö. Den medeltida staden och dess omland*. RAÄ/SHM Rapport Medeltidsstaden 67. Stockholm.
- Thomasson, J. 2008. *S Villanorvm de Malmøghae - Landskap, urbanitet, aktörer och Malmö*. Andersson, H., Hansen, G. & Øye, I. (red). *De første 200 årene – nytt blikk på 27 skandinaviske middelalderbyer*. UBAS. Nordisk 5. Universitetet i Bergen.
- Tomner, L. 1971. Malmö stads historia före 1500. De spridda dokumentens vittnesbörd. Bjurling, O. (red.) *Malmö Stads Historia I*. Malmö.

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	100060
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-9567-10
Datum för beslut:	2010-07-02
Projektnummer:	SA100060; MMA 47
Arkivnummer:	G019:16 (Malmö Museer)
Län:	Skåne
Kommun:	Malmö
Socken:	Malmö
Fastighet:	Söderport 11
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 2C:23
Koordinatsystem:	RT 90 2,5 gon väst
X koordinat:	6167,33
Y koordinat:	1323,13
Höjdsystem:	-
M ö.h.	Ca 4,0
Fältarbetstid:	2010-07-08
Antal arbetsdagar:	1
Antal arkeologtimmar:	5
Antal maskintimmar :	-
Exploateringsyta:	Ca 5 m ²
Undersökt yta:	Ca 5 m ²
Platschef:	Lars Jönsson
Personal:	Lars Jönsson
Projektgrupp:	-
Underkonsulter:	-
Uppdragsgivare:	EON GAS Sverige AB
Tidigare undersökningar:	MK 90 (G09:11)
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs
Dokumentationsmaterial:	-
Kostnader:	12 900 kr

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2010

1. Vintrie Park - område C3, Bunkeflo sn, UN 2009, Kristian Brink
2. Kv. Nereus 1, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
3. Hedmanska gården, hus E., Malmö, FU 2010, Joakim Frejd
4. Skanör 40:3 och 40:4, Skanörs sn, FU 2010, Joakim Frejd
5. Fosie kyrka, Fosie sn, FU 2009, Per Sarnäs
6. Helsingborg, Gamla Staden 8:1, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
7. Litiska analyser, på uppdrag av Blekinge Länsmuseum, Anders Högberg
8. Baggers plats, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
9. Stora Hammar 16:136 – ledningsarbeten, Stora Hammar sn, FU 2010, Per Sarnäs
10. Järnålder i Kulladal, Fjälkinge sn, FU 2009-2010, Tony Björk
11. Kv. Kaninen, Malmö, SU 2010, Per Sarnäs
12. Kv. Frans Suell 14 i Malmö, Malmö, FU 2010, Jan Kockum & Lars Jönsson
13. Stadslämningar på Vä 66:2, Vä sn, FU 2010, Tony Björk
14. Härlöv 50:53, Kristianstad, FU 2010, Tony Björk
15. Renovering och dränering av Uppåkra kyrka 2009–2010, Uppåkra sn, FU 2009–2010, Jan Kockum
16. Yngsjö S:25, Åhus sn, FU 2010, Jan Kockum
17. Tosteberga 2:49, Trolle-Ljungby sn, SU 2010, Tony Björk
18. Kv. Månen 4, Åhus, FU 2010, Tony Björk
19. Nedra Glumslöv, Glumslövs sn, FU 2010, Jan Kockum
20. Fjärrvärme i Åhus medeltida gator, Åhus, FU 2010, Tony Björk & Ylva Wickberg
21. Värmekulvert och dränering inom Bollerups säteri, Bollerup sn, FU 2009–2010, Jan Kockum
22. Kv Lyckan 36 i Åhus, Åhus, FU 2010, Jan Kockum
23. Belysning av Ystads kloster, etapp 2, Ystad, FU 2010, Jan Kockum
24. Markbelysning vid Nosaby kyrka, Nosaby sn, FU 2010, Jan Kockum
25. Provgropar vid Västra Odarslövs kyrka, Odarslövs sn, FU 2010, Jan Kockum
26. Fjärrvärme i Åhus, Companiegatan, Åhus sn, FU 2010, Johan Dahlé
27. Skansgatan/Fjädergränd i Ystad, Ystad, FU 2010. Lars Jönsson
28. Söderport 11 i Malmö, Malmö, FU 2010, Lars Jönsson

